

VIGH LÁSZLÓ

Közgazdaságtan Tanszék

Elérhetőség: BME Q ép. II. em. A217. sz.

- Email: vigh.laszlo@gtk.bme.hu
- Tanszéki honlap: <http://kgt.bme.hu/>

Fogadóórák:

Fogadóórák: Kedd 12-13:30 és csütörtök 12-13:30

Változhat!

Az aktuálisat lásd a tanszéki honlapon!

Követelmények

- **Vizsga**, feltétele az aláírás megszerzése.
- Aláírás megszerzése: az első (Mikro-)zh eredményes megírása: **9. héten, hétfőn 18-20 (10.28.)**
- **Vizsga kiváltható megajánlott jeggyel!**
- Sikeres Mikro-zh esetén, **önkéntesen írható Makro-zh az utolsó előadáson 12.03. 9-12. az órán.**
- **Pót-zh Mikro-ból 11. héten hétfőn 18-20 (11.11.)**
- Megajánlotthoz még ez is jó, sőt javítani is lehet kockázat nélkül = a jobb eredmény számít.
- **Aláírás-pótló zh a 15 héten (12.10. fizetős, Neptunon).**

Tananyag

- Elektronikus jegyzetek, előadások és egyéb segédanyagok a **Moodle-n**:
<https://edu.gtk.bme.hu/>
- Minta zh-k, minta feladatok stb.
- Ezek folyamatosan felkerülnek, frissülnek
- **Zh-k itt a Moodle-n**

Miről lesz szó?

- **Mikroökonómia**
- Piaci folyamatok elemzése
- Állami beavatkozás az egyes piacokon
- A vállalatok folyamatai, vállalati döntések
- Termelési folyamat (technológia) és költségek modellezése
- Profitmaximalizálás
- Vállalatok döntései különböző piaci környezetben
- = Piaci formák modellezése
- Piaci kudarcok

Miről lesz szó?

- **Makroökonómia**
- A gazdaság működése
- Aggregált piacok
  - munkanélküliség
  - infláció
  - gazdasági növekedés
  - gazdaságpolitika
- = A gazdaság működésnek modellezése
- = Mit eredményez a gazdaságpolitikai beavatkozás

Bevezetés

- A közgazdaságtan rövid története, keletkezésétől napjainkig

Merkantilizmus

Jean Baptiste Colbert (1619-1683)

- Az első önálló közgazdasági irányzat, a XVI-XVIII.-ig jellemző, elég heterogén.
- Igazi hazája Franciaország XIV. Lajos-feudális abszolutizmusa, ahol legfejlettebb formájában, mint tudatos gazdaságpolitika érvényesül
- Korábban Spanyolországban és Hollandiában, stb. is megjelenik
- Angliában is vannak jelentős képviselői, ráadásul ott mint gazdaságpolitika sikeresnek bizonyult...
- **A kereskedő tőke ideológiája (mercator = kereskedő).** Művelőinek jelentős része maga is kereskedő.

Politikai gazdaságtan

- A tudományt amit művelnek **Politikai gazdaságtannak** nevezik (Montchretien 1613 vagy 1615), mivel szerintük **a gazdasági folyamatokat az állam szabályozza**
- **A gazdasági törvények = az állami törvények**
- Megjelenik az **önálló gazdaságtudomány!** Az **árutermelés fejlődésével függ össze**, már átfogó, nemzetgazdasági kérdésekkel, a pénz- és áruforgalom kérdéseivel foglalkozik.

Főbb jellemzői

- 1. **A gazdagságot a pénzzel= arany (metallizmus – Stafford) azonosítja, másképpen az Érték= pénz, a közönséges áruk, csak ha pénzre cserélődnek.**
- 2. **A többlet (a profit) forrása a kereskedelem: olcsón venni és drágán eladni, ez a kereskedő tőke logikája. Vagyis a profit a forgalomból származik, nem a termelésből.**
- Azonban a kérdést **nemzetgazdasági szinten** vetik fel. A belső kereskedelemről nem származhat nyereség az egész nemzet számára, amit az egyik nyer, a másik elveszíti. → **Aktív külkereskedelmi mérleg!**
- Az ezt segítő **protekcionalista politika**: importvámok, exporttámogatások, hazai ipar védelme és támogatása

Fiziokrácia

François Quesnay

François Quesnay

- (1694. június 4. – Versailles, 1774. december 16.) a fiziokratizmus megteremtője. Eredetileg Madame de Pompadour és XV. Lajos orvosa.
- Harveynek a vérkeringés orvostudományi felfedezése nyomán alkotta meg a gazdasági élet "vérkeringését" modellező művét a "Tableau économique"-t, a Gazdasági táblázatot.

A klasszikus gazdaságtan előfutárai

- Fizio-krácia = a természet uralma
- **A merkantilizmus kritikája**
  - A gazdaságnak is természettörvényei vannak
- 1. Önszabályozó rendszer, amelyben, akár a természetben „természettörvények” (objektív) hatnak**
- 2. A szabad konkurencia követelése: Laissez-faire, laissez passer**
- 3. Az állami beavatkozás nem szükséges, illetve káros, az állam csak gondoskodjon a „természetes gazdasági rend” érvényesüléséről**

A gazdaság természetes rendje

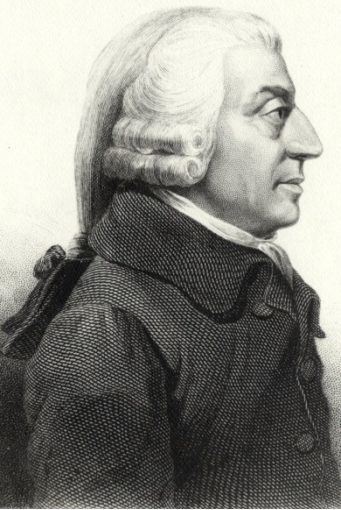
- Nem szabad a gazdasági ágak közötti helyes arányokat mesterségesen eltorzítani.
- Az áralakulás nem önkényes, hanem maguk gazdasági erők alakítják ki, ha nem sértjük meg a gazdasági szabadságot. **egyenértékű csere** → A külkereskedelem esetében sem jön létre többlet.
- Nem a külkereskedelemre, hanem a **belső piacra koncentráltak, a nemzeti munkamegosztás kifejlődésére.**
- A gazdagság az áruk tömege, nem a pénz. A többlet nem a forgalomból származik hanem a termelésből, de csak a mezőgazdaságból (a természet ajándéka)

Klasszikus angol politikai gazdaságtan

Adam Smith (1723-1790): Nemzetek gazdagsága (1776)

David Ricardo (1772-1823): A politikai gazdaságtan és az adózás alapelvei (1817)

Adam Smith (1723-1790)

- Skót morálfilozófus, a glasgowi, később az oxfordi egyetemeken tanult. Az erkölcsi érzelmek elmélete (The Theory of Moral Sentiments) (1759)
- Rendszerbe foglalta az elméletet, következetes terminológiát alakított ki, megalkotta a **közgazdaságtudomány, mint önálló tudományos paradigmát.**
- „nemzetek gazdagságáról szóló vizsgálódás”, „államférfi vagy törvényhozó feladatairól szóló tudományág”
- Szemlélete rokon a fiziokratákéval, DE: az érték(többség) forrása szerinte nem a mezőgazdaság, hanem a **MUNKA.**
- A gazdasági növekedés motorja szerinte a produktív munka mennyisége (népesség), illetve a munka hatékonysága (munkamegosztás), valamint a tőkefelhalmozás (új dolgozók bevonása a termelésbe)

A láthatatlan kéz

- A piaci erők szabad játéka biztosítja a gazdasági jólétet, vagyis **a felvilágosult önérdék a közjót eredményezi.**
- Az eredendően önző egyének (gazdasági szereplők) mindegyike csak saját érdekét követi, de ennek az eredménye a sok ellentétes érdek ellenére **egy makrogazdasági optimum és egyensúly**, („ez a világ a lehetséges világok legjobbika”) amely mindenképpen nagyobb annál, mintha mindenki a társadalom érdekében tevékenykedne.
- → Az állam ne avatkozzon be, csak a feltételeket biztosítsa

„Azzal tehát, hogy minden egyén tőle telhetően igyekszik tőkéjét a hazai tevékenység fenntartására használni, és ezt a tevékenységet úgy irányítani, hogy termelése a lehető legnagyobb értékű legyen, szükségszerűen azon dolgozik, hogy a társadalom évi jövedelme a lehető legnagyobb legyen, bár általában nem a közösség érdekét akarja előmozdítani és nem is tudja, mennyire mozdítja azt elő... Ebben is, mint sok más esetben, láthatatlan kéz vezeti őt egy cél felé, melyet ő nem is keresett. A társadalomnak pedig nem is éppen baj, hogy ő ezt a célt nem ismeri. **Azzal, hogy ő saját érdekét követi, gyakran a társadalomét eredményesebben** mozdítja elő, mint ha annak előmozdítása lett volna valóságos célja. Soha sem láttam még, hogy sok jót okoztak volna azok, akik úgy mutatták, hogy a közösség javáért ügyködnek.”

Értékelmélet

- **Az áruk értékét az előállításukhoz szükséges munka határozza meg**
  - „Természetesen nem csak a javak előállítására fordított közvetlen munka, hanem az is, amelyet azoknak az eszközöknek, anyagoknak stb. az előállítására fordítottunk, amelyek szükségesek a munka kifejtéséhez.”
  - „hogy milyen munkamennyiséget vehetünk, cserélhetünk vagy vonhatunk a magunk rendelkezési körébe valamely jószág ellenében, ... az szabja meg, hogy általában milyen munkamennyiséget fordítottunk az illető jószág előállítására.”

Értéktöbblet elmélet („kizsákmányolás”)

- „Mikor azonban egyesek kezén tőke halmozódik fel, egyesek ezt nyomban arra használják, hogy szorgalmas embereket dolgoztassanak, akiket nyersanyagokkal és fogyasztási cikkekkel látnak el csak azért, hogy munkatermékük, illetve annak az eladása révén, amivel a munka a nyersanyagok értékét megnöveli, profitra tegyenek szert. ... **az tehát, amivel a munkások az anyag értékét növelik, ebben az esetben két részre oszlik: az egyik fedezi a munkások bérét, a másik a munkáltató profitját**”.

David Ricardo

- Smith elméletének ellentmondásait igyekezik megszüntetni
- Következetes munkaérték elméletet!
- Marx őt is felülvizsgálja

1772. április 18-án született Londonban egy Hollandiából bevándorolt zsidó családban. Apja jómódú tőzsdei alkusz volt, aki fiát az amszterdami zsidó iskolába küldte tanulni, majd 14 éves korában maga mellé vette az üzletbe. 21 éves korában házassága miatt elhagyta a zsidó vallást és családját. Egy bankház támogatásával önállósította magát, és rövid idő alatt jelentős vagyonra tett szert, ami lehetővé tette számára, hogy más területekkel is foglalkozzon. Az első kérdéskör, amely magára vonta érdeklődését a valutaprobléma, az aranystandard felfüggesztése és a papírpénz árfolyamának az aranyhoz viszonyított esése volt. Első névvel megjelent írása, amely ezt tárgyalta: *The High Price of Bullion* (1811), megalapozta tekintélyét és megszerezte neki Malthus és James Mill barátságát.

A „pártos közgazdász: Carey: „Ricardo úr rendszere a vizzálykodás rendszer ... az egész arra irányul, hogy *ellenségeskedést* szítson *osztályok* és nemzetek *között* ... Könyve igazi kézikönyve a demagógnak, aki földreform követelésével, háborúval és fosztogatással tör hatalomra.”

A neoklasszikus iskola

Marginalista forradalom, ill.
szubjektív értékelmélet

Az 1870-es évek marginalista forradalma

- 1871. S. Jevons
- 1871. C. Menger
- 1874. L. Walras

1. Alternatív érték és jövedelemelosztási elmélet a munkaértékelmélettel szemben

- Közös pont a **határelemzés** és ennek bázisán az új értékelmélet:
- a **keresleti oldalból való kiindulás**
- Az értéket a **határhaszon** határozza meg!
- Elosztás: → **határtermelékenységi elmélet**

2. Az egyensúlyelmélet fennmarad, sőt tökéletesedik → általános egyensúly elmélet (Walras)

Az 1870-es évek marginalista forradalma

- 1871. S. Jevons: *A politikai gazdaságtan elmélete* – kísérlet a közgazdaság-tudomány explicit matematikai elméletének megalkotására
- 1871. C. Menger: *A közgazdaságtan alapelvei* – a határhaszon alapján álló szubjektív értékelmélet
- 1874. L. Walras: *A tiszta közgazdaságtan elemei* – határelemzés a formális matematika nyelvén, kereslet-kínálat, egyensúly
- **Közös pont a határelemzés és ennek bázisán az új értékelmélet – a keresleti oldalból való kiindulás**

(Általános) egyensúly elmélet

- Az árak szabad mozgása egyensúlyba hozza a piacokat
- Nincs válság, munkanélküliség
- Az államnak nem kell beavatkozni a gazdaság működésébe
- Kialakulásának oka? %

Knut Wicksell

- „A szocialisták (főleg Rodbertus, de még inkább Marx) kezében az értékelmélet a fennálló rend elleni *rettenetes fegyverré vált* ... hogy a munka a gazdagság egyedüli forrása, ez éppolyan veszélyes, mint amennyire téves tannak látszik, mivel szerencsétlenül fogódzót nyújt azoknak, akik minden tulajdont úgy ábrázolnának, mint ami a dolgozó osztályokat illeti meg, és a mások által kapott részesedést mint rablást vagy csalást velük szemben. Az új ... *cseréérték-elméletnek ezért nemcsak absztrakt elméleti jelentősége volt, hanem elsőrendű gyakorlati és társadalmi érdekké vált; ...*”

Marshall a szintetizáló

- Az olló melyik szára vágja el a papírt (%)
- Fogyasztói hasznosságmaximalizálás → a kereslet határhaszon elemzésen alapuló elmélete
- Termelői profitmaximalizálás → a termelés határtermelékenységen alapuló elmélete
- Árak és mennyiségek kölcsönös függősége (**keresleti és kínálati görbe** metszéspontja) (Walras)

Alfred Marshall

- „A vitát arról, hogy az értéket a hasznosság vagy a termelési költség kormányozza-e, ugyanolyan értelmesnek kell tekintenünk, mintha arról vitatkoznánk, hogy az olló alsó vagy felső szára vágja-e el a közé helyezett papírdarabot”

A keynesi forradalom:

A hatékony kereslet elmélete

A makroökonómia létrehozója

Állami beavatkozás

a piac védelme érdekében =
keresletösztönzés

John Maynard Keynes

1883-1946

Jómódú és befolyásos értelmiségi családban született 1883-ban. Apja, **John Neville Keynes** maga is jelentős elméleti közgazdász, míg anyja, **Florence Ada Brown** remek író, szociális reformer, egyben Cambridge első női polgármestere volt.

Keynes Anglia legjobb iskoláiban tanulhatott: előbb Etonban, majd a cambridge-i *King's College*-ben. Tanárai között találjuk **Alfred Marshallt** és **Arthur Cecil Pigout**. **Disszertációját valószínűség-számításból írta**, közben közszolgálati vizsgát is tett.

1908-ig az *India Office*-nál dolgozott, majd visszatért Cambridge-be. 1915-től 1919-ig a kincstár alkalmazottja volt, így juthatott ki szakértőként a Versailles-i békekonferenciára. Az itt kötött békeszerződéseket – pontosabban a bennük foglalt, a háború veszteseit sújtó szankciókat – gazdasági és politikai szempontból is elfogadhatatlannak tartotta; idő előtt hazatért, és *A béke gazdasági következményei* (**The Economic Consequences of the Peace, 1919**) című művében kifejtette véleményét: a Németországra kirótt óriási jóvátétel csak arra jó, hogy tönkretegye az ország gazdaságát, ezáltal pedig egész Európát gyengítse.

Fő műve

- Az 1936-ban íródott: *A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete* (The General Theory of Employment, Interest and Money)
- A klasszikus és neoklasszikus közgazdászok a gazdaságnak csak egy speciális, egyensúlyi állapotát írták le, amit aztán megpróbáltak a való életre is alkalmazni, sikertelenül. Keynes leírja az „általános esetet” – **nem teljes foglalkoztatás melletti egyensúly**
- **Hibás előfeltevések a klasszikusoknál!**

„Jóllehet magát az elméletet az ortodox közgazdászok a legutóbbi időkhöz nem vonták kétségbe, a tudományos előrelátás céljaira való kétségtelen alkalmatlansága idővel jelentősen csökkentette követőinek presztízsét. A *Malthus* utáni hivatásos közgazdászok ugyan nem sokat törődtek azzal, hogy **hiányzik az összhang elméletük eredményei és a megfigyelt tények között; de az egyezés hiánya nem kerülte el az egyszerű emberek figyelmét**, s ezek mindinkább megvonták a közgazdászoktól azt a megbecsülést, amelyben más tudományágakat részesítettek; olyan tudományágakat, amelyeknek az elméletei a gyakorlatban megfigyelt tényekre alkalmazva megállták helyüket.

A hagyományos gazdasági elmélet sokat dicsőített *optimizmus* miatt a közgazdászokat olyan Candide-oknak kezdték tekinteni, akik kertjük művelése kedvéért hátat fordítva a világnak, azt tanítják, hogy minden a lehető legjobban menne a lehetséges világok eme legjobbjában, ha mindent szabadjára engednének.”
(Keynes 1936)

A gazdaság monetáris elmélete

- Keynes fő célja az Általános elméletben az volt, hogy kifejlesszen egy olyan elméleti modellt amelyben a **pénz aktív szerepet játszik**.
- Az általa klasszikusnak nevezett elmélet egy olyan gazdaságot ír le "**amelyik használja ugyan a pénzt, de csak mint puszta tranzakciók közvetítő eszközét** a reál dolgok és vagyontárgyak között, anélkül, hogy megengedné, hogy a pénz befolyásolja a motívumokat és döntéseket" –
- ezt Keynes **barter gazdaságnak** (real-exchange economy) nevezi, szemben egy pénzgazdasággal "**amelyben a pénz sajátos szerepet játszik és hat az érdekekre és döntésekre**" (Keynes C.W. - XIV. 408. o.)

A Say-törvény kritikája

- A Say-törvény szerint az **összes kereslet mindig egyenlő az összes kínálattal (nem lehet válság)!**
- Keynes: A Say-törvény **bartert feltételez!**
- Felismerte, hogy az ortodox elmélet jóllehet **formálisan pénzgazdaságról beszél, valójában naturálgazdaságban gondolkodik.**
- Say lényegében azt feltételezi, hogy a gazdasági döntésekben **a pénz nem játszik aktív szerepet, pusztán technikai eszköz a csere lebonyolítására.**
- Ez abban jelentkezik, hogy **a pénzt mindenki maradéktalanul elkölti** –tranzakciós felfogás

A Say-törvény

- "Érdeemes rámutatnunk arra, hogy amint sor kerül egy jószág előállítására, attól a pillanattól kezdve piacot kínál más termékeknek is saját teljes értékének erejéig. Amint a termelő befejezte termékén utolsó műveletét, igencsak törekszik arra, hogy azonnal eladja nehogy kezeiben csökkenjen annak értéke. Nem kisebb hévvel próbálkozik ezután felhasználni az így nyert pénzösszeget, hiszen **a pénz értéke szintén romlandó** (kiemelés tőlem -VL). A pénztől való megszabadulás egyetlen módja azonban az, ha másik terméket vásárolunk. **Így tehát valamely termék előállításának pusztán ténye közvetlenül szabad teret nyit más termékek számára.,,**

Say-törvény kritika és elégtelen kereslet

- A kapitalizmus pénzgazdaság és nem egyszerű cseregazdaság, amelyben a pénz a gazdagság általános formája, és önálló törekvés tárgya. Ezért, **ha valaki eladja áruját, az érte kapott pénzt nem feltétlenül igyekszik elkölteni.** Ha viszont **valaki nem vásárol, ennek következtében mások nem tudnak eladni, így kevesebbet képesek ők is vásárolni stb.**(negatív multiplikátor)
- Ez a **piacok általános beszűkülését eredményezi, így** szükségszerű olyan helyzetek kialakulása, amikor a **„kereslet zömmel a pénz felé irányul”**, vagyis a többség csak eladni akar, anélkül, hogy vásárolna.
- **Ez az összes kereslet elégtelenségét jelenti, a kínálattal szemben.**

Keynes gazdaságpolitikai javaslata:

- **A hiányzó magánkeresletet állami kereslettel kell pótolni.**
- **A költségvetésből kell, akár deficit árán is állami beruházásokat megvalósítani,** mert azok képesek magasabb jövedelmet és ezen keresztül foglalkoztatást biztosítani.
- Egy keresleti többlet, amelyet az állam betáplál a gazdaságba, ráadásul saját nagyságánál lényegesen nagyobb jövedelemnövekedést generál tovaryűrűző hatása révén, (pozitív multiplikátor hatás)
- + Újraelosztás a szegények felé

Mikro és makroökonómia

- Keynes szükségesnek tartotta a közgazdaságtan két önálló résztudományra való szétválasztását:
- az egyik ág „az egyedi iparág vagy vállalat elméletével és az *adott* mennyiségű erőforrások különböző felhasználások közötti elosztásával, valamint a nekik jutó javadalmozással” foglalkozna, (ez az eddigi klasszikus elmélet)
- míg a másik résztudomány „az *egész* termelés és foglalkoztatás elmélete” lenne. (ez Keynes elmélete az önálló makroökonómia)
- **A gazdaság működése nem vezethető le helyzetüket optimalizáló egyének döntéseiből**

Keynes hatása

- A teljes foglalkoztatás világszerte elsődleges gazdaságpolitikai céllá válik
- Az intervencionizmus diadala a világban
- Keynes makroökonómiai elemzésének hatása a statisztikai számbavételi rendszer fejlesztésére

Monetarizmus Milton Friedman (1912-2006)

A mennyiségi pénzelmélet
újrafogalmazása

Vissza a klasszikusokhoz!

- A pénz számít = monetáris politika!
- A piacok hatékonyan működnek
- A válságot a hibás gazdaságpolitika okozza
- Nem kell beavatkozni!
- Nem helyes a munkanélküliség szintjét gazdaságpolitikai célul kitűzni
- A munkanélküliség csökkentésének módja a munkapiac hatékonyabbá tétele (szakszervezetek letörésével)

Az újklasszikus iskola

A monetarizmus radikális szárnya

3 fő ismertetőjegy:

- A racionális szereplők reálgazdasági döntései csak reáltényezőkön alapulnak és informáltságuk keretein belül, **konzisztens és sikeres optimalizálók**
- A szereplők **nem követnek el szisztematikus hibát a környezetük értékelésében = racionális várakozások**
- Folyamatos piacmegtisztulás = nincs válság, ill. csak alkalmazkodási folyamat (ciklus)
- Ők uralták a közgazdaságtant 2008-ig

Gazdaságpolitikai következtetések

- Sargent és Wallace (1975) **tehetetlenségi tétele** a gazdaságpolitika hatástalanságáról. Eszerint a bejelentett gazdaságpolitikai lépések rövid távon sincsenek hatással a reálváltozókra. Az ismert gazdasági paramétereken alapuló nyilvános vagy kikövetkeztethető visszacsatolási szabály szerint alakított gazdaságpolitika is hatástalan.
- A reálváltozókra csak a meglepetésszerű gazdaságpolitikai lépések gyakorolnak hatást, meglepetési kínálati függvény.
- Ezek viszont károsak!

Válság 2008-ban

- Vissza Keyneshez?
- Pragmatikus válságkezelés?
- A modern monetáris elmélet (MMT) részleges, nem bevallott térhódítása